

Igor Sergejevič Metel'jov
Omski institut RDTEU
Omsk

SPECIFIČNOSTI FENOMENA MIGRACIJA U SAVREMENOM DRUŠTVU

SPECIFICITIES OF PHENOMENA OF MIGRATIONS IN CONTEMPORARY SOCIETY

ABSTRACT: One of most important components of social proces is factor of demographic behavior of residents. The article analyzes universal mutual interactions of demographic trends and migrations experience. The content of historical modification of migrations experience is clarified.

Key words: demography, migration.

APSTRAKT: Jedna od najvažnijih komponenti socijalnog procesa je faktor demografskog ponašanja stanovništva. U članku se analiziraju univerzalne uzajamne veze demografskih kretanja i migracionog iskustva, rasvijetljen je sadržaj istorijskih modifikacija migracionog iskustva.

Ključne riječi: demografija, migracija.

U ovom vremenu se aktuelizuje univerzalni socijalno-filozofski fenomen „čovjeka koji se seli“, u prikazivanju specifičnosti migracionog postojanja u pogledu promjenljivih prostorno-vremenskih sistema, u razotkrivanju skopčanosti migracionog faktora i sociokulturnih vrijednosti, uzajamne povezanosti procesa reprodukcije stanovništva i tendencija razvoja migracionog procesa. Tematizacija fenomena migracije ostvaruje se u istorijskim, ekonomskim, političkim, socijalnim kontekstima i tipologijama društvenog iskustva. Analiza faktora dinamičkog i statičkog migracionog iskustva postaje prijeko potrebna prema uslovima novih polaznih mogućnosti korišćenja životno-praktičnih resursa na osnovu reformi i evolucionih promjena. Problemski smisao zatvara pitanje o karakteru migracionog postojanja u globalnim i lokalnim vrijednostima, ispoljavanju ontologijskih utemeljenja prostorno-vremenskih premještanja. Perspektivno je predviđanje da se u savremenim uslovima razvija strukturna korelacija univerzalnog i konkretnog, koja modifikuje tradicionalno shvatanje o socijalno-istorijskom karakteru migracija.

Slikovito govoreći, danas prostor komunikativnih mogućnosti „prožima“ socijalno široke grupacije ljudi. Sadržajnost sličnog fenomena razotkriva J. Fink: „Čovjek današnjice se prema sredini odnosi praktično-tehnički, pristupa joj kao osvajač, ili, u krajnjoj mjeri, kao istraživač. Turizam, koji je postao moguć, zahvaljujući savremenim saobraćajnim sredstvima, po svojim mjerilima višestruko nadmašuje velike seobe naroda. Ono što čovjekova znatiželja saznaje

iz viđenog i čuvenog ... uopšte nije nadomještanje uobičajenog iskustva, nije ponuda konzervirane duhovne hrane, već posve novi i originalni izvori preživljavanja, koji su orijentisani na planetsku totalnost informacije, slično kao što se ekonomija razvija računajući na razvoj svjetskog tržišta“ (Финк, 1988: 4).

Migrant kao putujući subjekat „orijentisan“ je na traženje ne kuće, već prije utočišta (privremenog ili stalnog). Stanovnik u principu nije lualica, on je u svojoj kući, preciznije u gradu. Prema definiciji H. Ortege-i-Hasseta „grad – to je super dom, ovo odolijevanje kući, čovjekovoj jazbini je stvaranje nove strukture, apstraktnije i složenije, nego što je porodični dom“. I sljedeće važno pojašnjenje: govori se o „republici, politiel, koju stvaraju ne muškarci i žene, već sugrađani“. Slična nova dimenzija, upućena upravo ljudskom postojanju (za razliku od primitivnog, organski konzervativnog, prilikama prilagođenog) stvara prostor, „ne jednostavno za ljudska bića“, već za one, koji ulazu za to novo svu svoju energiju“. Kao rezultat „nastaje grad i stvara se država“ (Ортега-и-Гассет, 2000: 316).

Ovaj suštinski zaključak razjašnjava kolizije postojanja migracija. Za čovjeka-migranta „grad“ u gore naznačenom sadržaju je strana tvorevina, kao posljedica klasične stabilne organizacije gradskog prostora, „ne prihvata“ migrante, koji se, sa svoje strane, prema njemu odnose kao prema neprijateljskoj imovini (što ističe I. T. Kasavin u svojoj bilješci o ponašanju istorijskih osvajača gradova (Касавин, 1997: 75). Ova okolnost objašnjava istorijske kolizije preseljavanja značajnih grupa emigranata u Ameriku, što rezultira pojavom posebnih gradskih kvartova, kao relativno izolovanih etničkih zona uporedo sa pojavom čitavih geta „neprihvaćenih“ s tačke gledišta rase. Slično migraciono iskustvo potvrđuje savremena istorija preseljavanja: tako, u Londonu, privlačnom za novajlije, pojava „novih Rusa“ označava lica koja se premještaju, u ovom ili onom stepenu prihvatljivosti i obaveznosti, zbog potrage za prestižnim načinom života. S druge strane raseljavanje sloja običnih građana manifestuje se kroz pojavu rasparenih „mikrogeta“.

Ali socijalno-istorijsko iskustvo pokazuje pozitivne rezultate masovnih migracionih kretanja. Tako su određene radničke migracije, koje su imale za cilj kvalitetne promjene specifičnosti preživljavanja, početkom XX vijeka u Americi dovodile do toga, da se Čikago ponosio što je bio jedan od najvećih „njemačkih“ i „poljskih“ gradova, ne pominjući, pak, druge pozitivne „skupine“ – predstavnike drugih etničkih migranata. Ovo pokazuje da postepeno stvaranje „grada-države“, čak pri relativno neznatnom ispoljavanju njegovih utemeljenja, dozvoljava da se fiksira specifičnost državnih načela.

Oslanjajući se na filozofski tok misli H. Ortege-i-Hasete moguće je govoriti o stvaranju države kao simbola vlasti. U istorijskom razvoju moći migracionog iskustva se izjednačavaju, postižu ravnotežu i čak se međusobno obuzdavaju. Kao posljedica toga „nestabilna istorijska kretanja smjenjuju postojana, organizovana, pozitivna, statična iskustva. Istovremeno ne smije ostajati po strani dinamika socijalno-istorijskog stvaranja kao rezultat zajedničkih napora i duge konfrontacije. U konkretnom smislu H. Ortega-i-Haset zaključuje: grada-

nin ne dobija državu kao društvenu formu „gotovu i bez napora“, „nju treba stvarati, ne žaleći snage“. To upravo „nije horda, niti pleme i ostale vrste zajednica, koje se temelje na krvnom srodstvu“. Čvrst oblik države se javlja kada čovjek teži „da napusti prirodnu zajednicu, u kojoj ga drže krvne veze“. Prvobitno država je opstajala „mješavinom krvi i dijalekata“, ali njena istorija je prije svaga prevazilaženje svake prirodne istovjetnosti: „to je mješanac i poliglota“, ističe H. Ortega-i-Haset (Ортега-и-Гассет, 2000: 317).

U međusobnim odnosima ličnosti radnog migranta i aktuelnog okruženja moguće je izdvojiti sljedeće varijante: čovjek u potpunosti napušta „materinsko okruženje“, u potpunosti ostaje u njegovim granicama, djelimično prihvata vrijednosti nove sredine, vješto ih spajajući sa tradicionalnim prilikama. U posljednjem slučaju on može da se upravlja prema novim vrijednostima, koje prihvati, ali mu ne polazi za rukom da ga perspektivno životno okruženje prihvati, povratak na staro takođe ne prolazi „bez posljedica“. U tom slučaju migrant se nalazi na razmeđu dvaju svjetova i njegov status može da se marginalizuje. Kao što je poznato priroda etničkih shvatanja je takva da ljudi nijesu svjesni svoje neobjektivnosti i da je čak smatraju u potpunosti prirodnom, potvrđujući to činjenicama ličnih međusobnih odnosa. Njima tradicionalno prethodi stereotip odnosa kao standard poluautomatske percepcije („imali smo jednog takvog, sa njim se ne može izaći na kraj...“). Otuda i odgovarajući odnos prema migrantu kao čovjeku „periferije“ za koga nema mjesta u našem normalizovanom sociumu.

U pogledu marginalnog statusa ličnosti T. Šibutani ističe univerzalnu koliziju: društva koja se mijenjaju su pluralistična i čovjek se nalazi pred licem „uzornih grupa“, ali kada se predstave o svijetu ne podudare, njemu je teško da utvrdi situaciju i da uspješno integriše „Ja – koncepciju“. Suštinsko je to što migranta u radnim konfliktima kritikuju obje strane: u donošenju odluka administracije čak „vođa grupe“ vrlo malo znači, on samo prenosi naredbe, kontroliše tok radnog procesa i podržava poredak. To znači da radnik služi organizaciji za podršku njenih vrijednosti, ali njegov lični položaj je kontradiktoran. Upravo ovdje ima polazište pojam „marginalnog čovjeka“ R. Parka: „To su ljudi, koji se nalaze između dva ili više svjetova, ali koje ne prihvata ni jedan od njih kao 'ravnopravne članove'. U ovom slučaju čovjek-migrant sumnja u svoju vrijednost, osjeća neodređenost veza sa ranijim i novim prijateljima i obuzima ga „vječni strah“ da će biti odbačen (posljedica toga je njegova vidljiva sramežljivost u prisustvu građana lokalne teritorije, javlja mu se osjećaj usamljenosti i istovremeno pretjeran nemir zbog budućnosti – u opštem strahu da preuzme riskantan poduhvat, i uvjerenosti da se sa njim nepravedno postupa (Шибутани, 1998: 491–492). Izlaz iz ove situacije je u tome da se kreira budućnost svoje zajednice, u koju će prije svih ući predstavnici budućih pokoljenja, kod kojih nije zapažena slična neodređenost. U nizu slučajeva migrant-radnik postaje „stručnjak“ u onim oblastima u kojima se može iskoristiti neobičnost njegovih rijetkih osobina svoga položaja (ljekar specijalne orijentacije, uži specijalista za niz primijenjenih disciplina, ekspert za netradicionalne projekte itd.).

Ali ovo ne ukida okolnosti za sukob s teškoćama lica, koja imaju status marginalnog lica, prilikom formiranja moralnih mišljenja. Radi se o dinamično-

sti pozicija, kada postupci postaju nezadovoljavajući za različite strane (on je stanovnik ruskog grada u nanovo usaglašenim orijentacijama, ali ne zaboravlja na odanost sredini u kojoj je u prošlosti odrastao). Pri tome migrant pokušava da zaštiti i opravda svoje postupke, ali ga ne „napušta osjećaj krivnje“. U najboljem slučaju čovjek se povlači „u sebe“ i napušta svoj nemir u perspektivnim počecima (istovremeno pokušava da se oslobodi odgovornosti za ono, što nije pravilno uradio).

Gore navedene socijalno-filozofske zaključke H. Ortege-i-Haseta potvrđuje historijsko migraciono iskustvo Amerike: u njemu se realizuje ne zoološka raznolikost, već migraciono-etnička politika „tigla“ (*kalup u koji se naliva rastopljeni metal, u cilju dobijanja željene forme*), tj. pretapanje unutrašnjih-individualnih osobina migracionog postojanja u nešto zajedničko, što ujedinjava stvaralačka snaga. Migraciona politika je stimulans za ostvarenje životnih zamisli, služi kao osnov za utvrđivanje socijalno-ekonomskih polazišta društvenog sistema.

U cjelosti migracioni faktor pretpostavlja pokazivanje pravca, ne toliko geografskog koliko emocionalnih orijentacija u pogledu na teškoće izbora konkretne orijentacije premještanja. Ličnost mora da preduzme „poduhvat“, koji pretpostavlja, ako ne prethodnu računicu, onda operativne navike. Klasična migracija počinje pitanjem: ne kuda, već zašto? U pogledu stvaranja novog sopstvenog iskustva, informacija o perspektivnoj teritoriji je ne uzrok, već posljedica migracionog plana. Konkretni smisao, vrijednosti orijentacije u pogledu „lokaliteta“ („zemlje“) javljaju se nakon poimanja iskustva prethodnika. Imajući određene ciljne pravce, migrant proizvoljno odabira putni pravac i u sve većoj mjeri ne prihvata ulogu putnika, iako nije oslobođen tereta postojećih interpretacija životnih prostora. Na ovoj osnovi može da nastaje međucivilizacijski konflikt, uzajamno neshvatanje etnosa, kultura, životnih stilova, tipova naseobina. Historijski sličan fenomen postojao je u oblicima iluzornosti, prostorne fluidnosti migracionog iskustva – prije svega u slikama „velike seobe naroda“, tradicionalnih feuda i, nasuprot, otkrivanja novih horizonata. S jedne strane se stvara ekonomska stabilnost, samodovoljnost stanovništva, s druge strane, nedovoljna čvrstina životnog mira, koju prati širenje veza. Kao rezultat javlja se izuzetna sposobnost življenja populacije, bez potresa i raskida u opštoj strategiji preživljavanja (Касавин, 1997: 76–79).

Funkcije osiguranja života građana su primarne u odnosu na ekološki aspekt migracije (prilagođenost uslova življenja, njihove ekstremnosti kao prijetnji načinu života, širenja varijacija, oblika i procesa stvaranja populacije). Radi se o prostorima življenja („zaštiti životne sredine“). Odatle traženje novih trajektorija, migracionih orijentira, stvaranje praktičnih navika i jezika komunikacije, sposobnost da se uzajamno djeluje i distancira od dalekog i tuđeg. Kao posljedica se javlja regionalizacija prostornih premještanja, koja određuje tempo i ritam migracionog procesa, tendencije razvoja u načinima ispoljavanja, karakter, periodičnost i smjena etapa, podjela sociokulturnih vrijednosti.

Migracija poprima stabilan univerzalan status kao put odlazaka, unapređenje znanja o okruženju, proizvoljni izbor momenta traženja itd. U ontolo-

gijskom smislu ostvaruje se traženje ne samo novih teritorija, već i „samog sebe“ kao uslova preživljavanja u novim okolnostima. Po toj osnovi moguće je podijeliti pojedine narode (populacije) i njegove predstavnike – lično „migrante“. U okvirima migracionog procesa treba razlikovati izbor uzročno-posljedičnih uzajamnih odnosa prije svega u pogledu „polaska na put“ i „izbora puta“. Dolazak kao događaj mora biti opravdan faktičnošću posebnog migracionog iskustva prvobitnih seoba u prostoru/vremenu, načina opravdanja kretanja na dalek put. Mjerenje posljednjeg vrši se sa razumljivim ciljem tranzita (kao „tranzitne antologije“). Fenomen mobilnosti se čini ograničeniji, nego migraciono iskustvo, koje se pojavljuje kao univerzalno u povezivanju različitih ontologija. Tako konkretan djelotvoran čovjek migraciono iskustvo primjenjuje u kulturama čitavog svijeta, tipovima ponašanja, načinima razmišljanja. U strateškom savladavanju prostora, ako se poslužimo izrekom M. Hajdegera, „malo rastojanje još nije bliskost, veliko rastojanje još nije udaljenost“ (Хайдеггер, 1995: 316). Na ovoj osnovi se može izvršiti tipološka podjela „puta“ i „pravca“. Put sadrži mnoštvo pravaca i ima ulogu usmjeravanja i razvoja migracionog iskustva (put u Rusiju ili u pravcu Zapada i Istoka, u bliže i dalje inostranstvo. Prilikom izbora konkretnog pravca moguće je „zalutati na putu“, postati njegov zarobljenik. Tako je u stabilnom teritorijalnom jedinstvu svoj put moguće pronaći na traženom pravcu, polazeći od suštinske realnosti, istorijskih tradicija i kulture. U tom pogledu ličnost migranta je od početka marginalna, budući da napuštanjem svoje sredine može da se ne uključi u novu („kraj naseljavaju stanovnici, a ne lualice“). Samo u izuzetnim slučajevima se može ostvariti harmoničan spoj tradicionalnog (ustaljenog načina života) i migracionog iskustva, prvenstveno na osnovu bazičnih vrijednosti duhovno-praktičnog i socijalno istorijskog poretka. Na kraju krajeva može da se govori o razvoju relativno stabilnih životnih horizonata i različitim predstavama svijeta i istovremeno kontradiktornoj uzajamnoj povezanosti u stvaranju stabilnih uslova za populaciju usmjerenu na postizanje cilja migracionog pokušaja, neophodnosti analize dubinskih ontologijskih mjerenja u strukturalnosti globalnih i lokalnih prostora.

Osnovni zaključak i preporuku je moguće učiniti u tom pravcu da je u razradi strategije administrativnog uticaja na migraciono življenje neophodno voditi računa o spajanju slobode kao harmonične orijentacije i o izvornoj migraciji u uslovima savremenih komunikacionih sistema. Suština strategije demografskog razvoja pretpostavlja sistemski karakter procesa reprodukcije stanovništva. Ovo znači da je analiza savremenih migracionih faktora u njihovom uticaju na tendencije demografskih procesa. Osnovni problem nije u eliminisanju negativnih pojava demografske situacije, već prije svega u organizaciji reprodukcije stanovništva u cilju organskog integriteta. Hipotetička pretpostavka se sastoji u postojanju određenog niza veza, koje omogućuju ostvarenje neophodnih parametara demografske politike.

Reflektovanje dinamike demografske situacije pretpostavlja poziv režimima reprodukcije stanovništva, sistematizovanju akcija njegovog obezbjeđenja,

prvenstveno na osnovu migracionih procesa. Migraciono stanovništvo stvara realnu raznolikost socijalno-ljudske populacije. Pri tome migracioni način života uklanja tradicionalne demografske podjele lokalnih etničkih prostora i univerzalnog svijeta. Dinamično životno iskustvo dovodi do nastajanja pograničnih prostora, u kojima dolazi do takvih novih pojava kao što su demografske bure, demografski prelasci, demografska ponašanja i demografski proces na osnovu novih demografskih scenarija.

Demografske orijentacije ličnosti u odnosu na faktor migracije, zasnovane su na procjeni demografskih postupaka, posljedica su usaglašenosti životnih planova i mogućnosti. Motivacioni aspekti migracije su uslovljeni unutrašnjom pobudom da se realizuje nešto željeno, da se izmijeni način života kao svrshodnost životnog trajektorija (nivo prava, zavisnost od javnog mnjenja, prirodni uslovi života, privrženost stereotipnoj sredini). U konačnom, demografske orijentacije određuju zajednički socijalni interesi i zahtjevi ekonomske situacije (značajnu ulogu imaju faktori kontrakture).

U metodološkom shvatanju demografska nauka posljednjih godina (terminološko označavanje se odnosi na rad A. Hijjara „Elementi statistike stanovništva i uporedne demografije“ 1855. g.) ne prihvata normativnu metodologiju i pribjegava analizi svakodnevne, tekuće prakse (См. статьи, 2003: 262–263). Odatle težnja prema metaforičkim generišućim utemeljenjima, raskidima između univerzalizma i relativizma. U tom slučaju treba govoriti o jezičkom shvatanju migracionog procesa, u čijim granicama čovjekov položaj ima posebnu vrijednost. Metodološka potreba da se razumije istorijsko iskustvo migracije, polazeći od njihovih ličnih shvatanja, znači njihovo približavanje našim ličnim savremenim gledištima. U datom slučaju migracioni horizont pokretljivosti se potčinjava zajedničkim tranzitivnim ciljevima, koji su okrenuti razumijevanju prethodnih shvatanja. Kao rezultat se dobija širenje tumačenja kao mjerenje realnih pojava „na vagi riječi“.

Pri tome se ne radi o naivnom prenošenju subjektivne percepcije u faktički neostvariv svijet („jezik je jezik razuma“). Naprotiv, jezičko prenošenje objašnjenja iz jedne sfere u drugu vrši logičko-evrističku funkciju (u hermetičkom smislu stilaska figura metafora je dozvoljen retorički obrt opšteg, u jedinstvu jezika i logičnog principa).

Zbog toga možemo govoriti o jezičkim filterima, ili filterima prirodnog jezika, koji ne zavise od tendencija demografije kao naučne discipline. Posljedica je i da fenomen životnih procesa nije objekat nauke, već direktno diktira razmišljanja o ekonomskoj demografiji i ekonomskoj antropologiji. Ovome se dodaju ontologijski filter, kao čisto jezička preciznost označavanja pojava („demografska eksplozija“), pedagoške metafore, kao redukcija složenih naučnih ideja u objašnjavanju za neposvećene („demografsko ponašanje“), evrističke metafore kao načini koji u analognom smislu pojačavaju interes istraživača prema predmetu („demografski scenariji“, „demografske seobe“), konstitucionalne metafore kao nepodijeljene konceptualne šeme pojašnjavanja životne sredine, utemeljenja naučnih škola i pravaca. Američki ekonomista A. Lejonhuvuda

ističe: „Mi precizno ne znamo šta je upravo rečeno, ali osjećamo teškoće dok shvatimo o čemu se radi“. Ovo usmjerava istraživanje uzajamnih veza demografskih procesa i migracionog postojanja u usmjeravanju kritičko-ontologijskih funkcija spoznaje. Ako izuzmemo gore naznačene ontologijsko-shvatljive nizove, moguće je ponuditi sljedeću šemu veza i odnosa (tabela 1):

T a b e l a 1

Šema veza i odnosa

Opšta definicija stanovništva	Aspekti života	Ljudi
Reprodukcija	Oblika i elemenata	Životno obrazovanje
Kriterijumi	Jedinstvo svijeta, ljudi i zemalja	Vrste konkretnog uzajamnog uticaja
Specifične strane	Socijalno–ljudske osobine	Jedinstvo
Šema podjele jedinstva	Linija uzajamnih veza	Načini djelovanja
Samoupoznavanje	Podsticanje	Sredstva veze

U pogledu uzajamnih veza demografskih procesa i faktora migracije bitne su sljedeće korelacije (tabela 2):

T a b e l a 2

Uzajamnost demografskih procesa i faktora migracije

Mjerenje na više načina	Migraciono ponašanje	Ljudi
Podudarnost	Migracionog iskustva	Akumuliranom
Strukturalnost društva	Razvijanje kontakata	Vremena učešća
Tradicije	Prosta reprodukcija	Migracionog iskustva
Opadanje reprodukcije	Podudarnosti	Neposredne socijalnosti
Dijalog	Različitih oblika	Društveno-političkih interesa
Naučne ontologije	Geografija raseljavanja	Civilizovanost
Obezbjeđenje životnih uslova sociuma	Strukturalnost puta	Migraciono kretanje
Tranzitna ontologija	Širenje migracija	Preživljavanja
Migraciono i tradicionalno	Lokalno iskustvo	Ontologija jedinstva
Univerzalnost		

Kao rezultat može biti istaknuto strateško jedinstvo demografske strukturalnosti svijeta i migracionog iskustva u aktuelnosti ispoljavanja šema podudarnosti demografskih procesa – prelaženja i faktora migracije. Osnovni zaključci i preporuke sastoje se u analizi ontologijskih polazišta migracije, u njenom uticaju na demografsku politiku i demografske orijentacije ličnosti.

U savremenim stavovima opštekulturno, etikecijsko vaspitanje predviđa promjenu opštemoralnog ambijenta u društvu. Prije svega moralne vrijednosti ponašanja naglašavaju neophodnost socijalno-ljudskog uzajamnog razumijevanja i solidarnosti. Prirodno je da se danas proizvodni rad uključuje u ekonomiju posredovanjem novčanog mehanizma. Prema N. Lumanu, u prvom planu

su novi oblici socijalne, ali ne uzajamne iskrenosti među ličnostima – tržište i organizacija. Ovo znači da „potpuno uključivanje kompleksnosti čovjeka u kompleksnost drugog, jednostavno, nije potrebno, već ga treba izbjegavati kao činjenicu“. Stvarno je moguće istaći da danas radna sposobnost i entuzijizam nijesu u vezi sa poštovanjem prema konkretnom licu, individualne zasluge ne znače isticanje moralnih procjena, metodičnost posla ne asocira na misiju. Samo na osnovu postepene promjene oblika društvene diferencijacije, moguć je opticaj motiva uzajamnog uvažavanja, uz to po mogućnosti produblјivanja socijalne interakcije (Луман, 2007: 317). U cjelini koordinacija, organizacija i regulisanje funkcionalnih aktivnosti, ne može se ostvarivati po osnovu morala, norme koja izaziva strah od neophodnosti da se prekorače granice.

Ali socijalno-etička komponenta radne aktivnosti (šire – društvene prakse) ostaje. Danas ponašanje migranata izaziva usilјenu društvenu pažnju, njihova moralnost se prima u rakursu „onoga što im pripada“ kao disciplinarno-normativnih pravila, mada u moralnom pogledu mora sadržavati oslobađajući potencijal.

Kako ističe R. G. Апресян moralnost, ili socijalnu etiku treba upoređivati sa pravima čovjeka, uredbom o registraciji građana, zabranama korišćenja niza izraza, „koji ne idu u korist“ pojedinačnih grupa građana. Moralno, po starom, pretpostavlja realizaciju normativnih sistema, koji reglamentiraju aktivnost u konkretnoj sferi života. Pri tome je „najvažniji poslovni moral“ njegova procjena za realističnu procjenu moralne prakse. U konačnom socijalna etika doprinosi stvaranju atmosfere društvenog dobra, solidarnosti i izmirenja, iako okviri ponašanja, standarda i stilova života, ostaju pokretljivi (Апресян, 2006: 5).

J. Habermas ističe da, naravno, moralne orijentacije svijesti mogu biti emocionalno obojene na različite načine, uključujući gnušanje ili strah, žalost ili ljubav, pri čemu svaku ljubav. Ako je slično ponašanje u „potpunosti objektivno“ u odnosu na bilo-kojeg čovjeka, vi se sa njim možete „sukobiti, ali ne i posvađati“. Više je potrebna „naša upućenost u položaj drugoga“, čak „drugog tuđinca“, saučesništvo u međusobnim odnosima (ovo se posebno tiče uvrijeđenih) (Хабермас, 2006: 72). Fenomenalnost ljudske uvrede, kao neopravdano nanesene nepravde, sve do uvrede, a takođe time izazvan osjećaj „podnositi uvredu“ uračunava dosadne slučajeve (jasna realnost u odnosu na radne migrante, ne označava uvijek opravdanost datih primjedbi, nanošenja štete dostojanstvu ličnosti, izazivajući neprijatan sindrom „uvrijeđenosti“). Tako stepen ispolјavanja nacionalno-etničkog karaktera može biti različit, ali ponižanje u intimu ličnosti svakog čovjeka pokazuje neljudske sadržaje. Psihološki crtež duševnih kretanja, emocionalno-kulturne reakcije, karakter životnostilskih sredstava, označeni su kao neponovljiv unutrašnji sadržaj. Istovremeno u „srcu“ čovjeka-migranta živi nepromjenljiva nevjerica i neprijateljstvo, sve do pritajene mržnje prema radoznom okruženju. Uz to ova unutrašnja naslaga svijesti krajnje je stabilna i čvrsta, budući da je povezana sa ukorijenjenim navikama, moralnim normama sredine, svijetom duševnih simpatija. Ali socijalno-etičke pretpostavke su sklone normativno-situacionim promjenama i

današnji „ekonomski realizam“ fenomen „čovjeka po imenu novac“, rješavaju relativno svi. U svakom slučaju približeno objektivno znanje o savremenoj stvarnosti apsorbuje protivurječnosti neposrednog ljudskog promatranja.

Socijalizacija migranata kao preseljenika (*migratio*) ostvaruje se kroz oblike prilagođenog ponašanja, koje odgovara očekivanjima (suprotan model prosto nije moguć). Ali istorija migracionih procesa sadrži niz interesantnih i maloproučenih aspekata. Kako se ovo može manifestovati u savremenoj Rusiji?

Prije svega, nama ne prijete hronološka izvjesnost u karakteru i sadržaju u oprečnosti rada novih etničkih grupa. U poređenju s imigracionim iskustvom naseljavanja Amerike, hronološko iskustvo radnih migranata u cjelosti se prihvata kao negativno, ako ne kao prijeteća pojava (posebno računajući na manifestacije polulegalnog opstajanja). Istorijski izuzetak predstavlja rad prvih inostranih stručnjaka 70-ih, 80-ih godina XX vijeka na novim proizvodnjama ili mjestimično korišćenje u poslijeratnom vremenu inostranih stručnjaka u avio-raketnim preduzećima i nizu specijalnih građevinskih terena. Ovaj problem nije moguće šire analizirati u uporednoj analizi inostrane i domaće radne prakse. Na primjer, rad savremenih kineskih stručnjaka pokazuje karakteristične specifičnosti rada, a naročito inženjersko-tehničkog. Radi se o kulturnoj zajednici radnika, koja pretpostavlja obnovljen izbor stilova i načina rada, u cjelosti pravila produkcionog ponašanja. Realizatore projekta ujedinjuje jedinstven plan i cilj, pri čemu je dozvoljena hronološka neodređenost radnih orijentacija i „inženjerski duh“ u pravcu opšte nestalnosti kulturnih pretpostavki i normi. Kultura radne inženjerije sadrži vidljiv i nevidljiv dio (u prvom slučaju radi se o nizu radova, pravila rukovođenja, radnoj disciplini, normama provjere i podrške radnih reglamentacija; u drugom – o komponentama duhovnog poretka, ideološkoj normativnosti, samosavlđivanju energičnih impulsa) (OY BaO, 2007: 59–61). Posljednji faktori su spremni da duboko proniknu u produkciju – upravo u pogledu „stila“, „duha“, kada svaka karika radnih aktivnosti, njihova nevidljivost („metafizičnost“) ima status ne beznačajnog, naprotiv, određuje „epohalnost“, tj. dušu kulture inženjerije. Na primjer, proslavljanje svečanosti predaje objekta – ne roka predaje objekta, već događaja „vanvremenske ograničenosti“, prostornost harmonije, poretka i stabilnosti. Moguće je naglasiti da se slična stimulišuća uloga u pogledu radne aktivnosti tradicionalno spaja sa osobinama skrupuloznosti, pedantnosti, štedljivosti rada kineskih stručnjaka i u cjelosti je duhovni sadržaj građevinsko-radničkih projekata.

U pogledu radnih migranata u Rusiji, prevashodno treba slediti zajednička pravila etičko-kulturne vaspitanosti (šire od djelatnosti), koja predviđaju, prvo mehaničku ili „napamet naučenu“ moralnost u vidu elementarnog pozdravljanja, iskazivanja znakova pažnje, verbalnih reakcija i tipičnih situacija komunikacije, drugo, stereotipnu moralnost kao poluautomatsko ispunjavanje opšteprihvaćenih normi i načina ponašanja, kulturne navike, oblika komunikacije, napokon, uvjerljivu moralnost, kao postignuće unutrašnjeg razumijevanja od strane ličnosti moralnih principa i ideala, vrijednosnih orijentacija na nivou samospoznaje. Sličan plan ponašanja istog nivoa u životnom smislu se povezuje

sa svijetom običaja kao stabilnih kulturno-psiholoških orijentacija zbog neposrednog uticaja okruženja (običaji svijeta periferije, velikih gradova, specifičnosti profesija, etničke sredine, mjesta boravka).

L i t e r a t u r a

- Финк, Е. (1988), Основные феномены человеческого бытия // Проблемы человека в западной философии. – М.: Наука.
- Ортега-и-Гассет, Х. (2000), Избранные труды. Пер. с исп., 2-е изд. – М.: Издательство „Весь мир“.
- Касавин, И. Т. (1997), „Человек мигрирующий“: онтология пути и местности // Вопросы философии. – №7.
- Шибутани, Т. (1998), *Социальная психология*, – Ростов-н-Дону.
- Хайдеггер М. (1995), *Время и бытие*. – М.: Республика.
- См. статьи: Демография; демографическое поведение; демографический процесс; демографический переход // Социология. Энциклопедия. – Мн.: Книжный Дом. – 2003.
- Луман, Н. (2007), *Социальные системы*. – СПб.: Наука.
- Апресян Р. Г. (2006), Понятие общественной морали // Вопросы философии. – №5.
- Хабермас, Ю. (2006), *Моральное сознание и коммуникативное действие*. – СПб.: Наука.
- ОУ БаО (2007), Анализ понятия „культура инженерии“ // Вопросы философии. – №5.